

Politikai
röpiratok.

93.

93

726

Törvényjavaslat, rendelkezések

SZIVES MEGFIGYELÉSÜL

az állami törvényhozó testület mélyen
tisztelt tagjainak

a gymnasiumok és reáliskolák szervezetéről

szóló 377. számú törvényjavaslat tárgyában.

12

BUDAPEST.

NYOMATOTT A „HUNYADI MÁTYÁS“ INTÉZETBEN.

1880.

1872. évi évkönyv

Magyarországi Királyi Magyar Egyetemen

Dr. BALLAGI GÉZA.

Magyar nyelv és irodalom

Magyarországi Királyi Magyar Egyetemen

A magyarországi szerzetes-tanítórendek tisztelet-
teljesen alulirt főnökei — a gymnasiumok és reáliskolák
szervezetére vonatkozó, a közokt. minister által bete-
jesztett törvényjavaslatot, a közoktatási bizottságnak ez-
zel kapcsolatban megállapított módosításaival együtt, f.
évi május-hó 8-án tanulmányozásuk és tanácskozásuk
tárgyává tevén, miután a szóban forgó nagyfontosságú
törvényjavaslat tárgyalása ugyanazon napon a képvise-
lőház határozata folytán az osztálytárgyalások mel-
lőzésével már napirendre is tüzetett a nélkül, hogy a
törvényjavaslat iránt a szakkörök s más illetékes tes-
tületek érdemleges nyilatkozata beváratott volna, —
lelkiismeretes kötelességöknek vélik, hogy meglepetés-
sőkben és az idő rövidsége miatt, mellőzve minden más
fontos érdekeket és sérelmeket, csupán a közoktatás-
ügyi bizottság szövegezése szerint a 24. §. végső pont-
jára, illetőleg a képviselőház közoktatási bizottságának
az eredeti törvényjavaslat 25. §-hoz csatolt módosi-
tására, mint amelyet a szerzetes-tanítórendekre nézve
nemcsak aggályosnak, hanem felettébb sérelmesnek is
találtak, az alább következő indokolt felszólalásukkal
a törvényhozó testület mélyen tisztelt tagjainak figyel-
mét felhívják, eltelve azon biztató reménnyel, hogy a
tárgyalás alá veendő törvényjavaslat eredeti szö-
vegezését — a közoktatási bizottság módosításának
mellőzésével — a törvényhozás foruma előtt kegyesen
érvényre fogják juttatni.

Az eredeti törvényjavaslat 25. §-a :

„A szerzetes-rendek, az általuk fentartott intézetekben magok alkalmazzák a tanerőket, de az alább (27. §.) felállított követelményeket szintén kötelesek teljesíteni.“

A közoktatásügyi bizottság szövegezése szerint ily módosítással csatoltatott a 24. §-hoz :

„A szerzetes-rendek, az általuk ellátott intézetekben magok alkalmazzák az igazgatót és a tanerőket, de az alább (26. §.) felállított követelmények rájuk is kötelezők, **valamint az igazgató és a tanerők alkalmazása és változtatása, csak a minister jóváhagyásával történhetik.**“

* * *

A magyar szerzetes-tanítórendek alapíttatásuk századai óta azon szellemet és magasztos feladatot, melyet szent hivatásuk a nemzeti és társadalmi életben a valóság-erkölcsi irányú nevelés-oktatás terén eléjük szabott, s melyre azoknak minden tagja hivatásszerűleg, egy nagy része pedig — mint pl. a kegyesrendiek — egész életre kötelező esküvel áldozza magát, minden kor és idő viszonyai között híven megőrizni, ápolni s a hazai művelődésre mennél gyümölcsözőbbé tenni, mindig szent és hazafias kötelességöknek ismerték.

Az átélt nehéz idők változó viszonyai között a vallás-erkölcsi irányú nevelés-oktatás örök igazságokon alapuló s változhatlan elveit hivatásszerűleg vallásos kegyelettel védve, sohasem zárkoztak el a nemzeti művelődés fejlődő s fokozódó igényei és kívánalmi elől, nem sánczolták el magokat a haladó valódi tudomány s műveltség akadályaival; de sőt a legjobbak sorai közt elül küzdöttek, s panasz és kérkedés nélkül osztottak a nemzeti művelődés úttörőivel a nagy s nehéz munkában.

Ennek köszönhatték, hogy a legmagasb királyi

kegy, a kath. egyház s hitbuzgó kath. magánosok adományozásai folytán oly jelentékeny-számú középtanoda gondozása s vezetése bizatott rájuk, s mint társulati belszervezetők s előirt alkotmányuk szabályai szellemében önhatósággal bíró erkölcsi testületek, állami törvények által biztosított jogok és kötelességek alapján fogadták azon adományokat birtokukba, minek következtében — már a természetes kegyúri jogviszonynál fogva is — tanodáikat mindennemű szükséglettel ellátták.

Messze vezetne e jogviszonynak államtörvények általi biztosítékaira hivatkozni, de meg a százados gyakorlat mellett fölöslegesnek is látszik; sőt maga a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi minister ur az 1880. évi márcz. 19-én a képviselőház elé terjesztett középtanodai törvényjavaslathoz csatolt Indokolásában — a valódi tényállásnak megfelelőleg — az állam közvetlen vezetése alatt álló iskolákat 3 osztályba különítette, melyeknek egyikét képezik az Indokolás szavai szerint „a szerzetes-rendek által a királyi adomány vagy egyéb alapítvány fejében ellátott középiskolák, melyek a tanulmányialapból fentartottaktól különböző jogalapon állanak, s jelesen a tanerők alkalmazására nézve azoktól eltérőleg is igazgattatnak.“

Sőt azt is szükségesnek látta a nagyméltóságú vallás- és közoktatási minister ur ugyanazon Indokolásban kiemelni, hogy azon osztályozás egyfelől a valódi tényállás feltüntetése céljából történt, s „másfelől, hogy a tanulmányialapból fentartott, ugyszintén a szerzetes-rendek által ellátott iskolák jellegének, különösen pedig a tanulmányi alap jogi természete iránti függő

kérdésnek, legkevésbé se praeejudikálja k.”

Őszinte tisztelettel sietünk elismerni, hogy a nagyméltóságú minister úr által benyújtott középtanodai törvényjavaslat e tényleges és törvényes alapokon keletkezett állásponthoz hiven, a szerzetes iskoláknak az államiak mellett ugyis a legvégső izecskéig korlátolt törvényes jogát az igazgatók és tanerők alkalmazására nézve — a tényleges jog iránti tekintetből is — sértetlenül meghagyta.

Azonban a képviselőház közoktatási bizottsága a szerzetes-rendeknek az államkormány részéről ténylegesnek és törvényesnek ismert ezen világos jogát egyszerűen mellőzve, meghagyja ugyan a szerzetes-rendekre nézve az általa szövegezett törvényjavaslat 24. §-ában előirt azon jogot és kötelezettséget, hogy a szerzetes-rendek az általuk föntartott iskolákban az igazgatót és a tanerőket magok alkalmazzák; de egy hozzácsatolt módosítással elveszi tőlök az igazgató és a tanerők alkalmazását és változtatását illetőleg az eddig saját iskoláikban törvényesen gyakorolt szabadintézkedési jogot, függővé tévén azt a ministeri jóváhagyástól, mintha azok nem is felekezeti, hanem állami iskolák volnának.

Midőn tehát a közoktatásügyi bizottság által be-terjesztett törvényjavaslat 24. §-a végső pontjának e módosítása ellen szót emelni törvényileg biztosított jogaink köteleességünkké teszik; legyen szabad pár vonással feltárnunk, hogy ezen módosítás:

1. jogilag sérelmes,
2. törvénynek nem elég őszinte,
3. gyakorlatilag kivihetlenn.

I. Jogilag sérelmes; mert a szerzetes-

rendek — mint a királyi adomány- s egyéb magán-alapítványokból iskoláikat fentartó testületek — az alapítvány szellemében és az alapítók szándéka szerint kötelezettségeket vállaltak magokra, melyeknek hogy eleget telessenek, törvényileg biztosított az államkormányhoz való viszonyuk, valamint az is, hogy jogaik gyakorlatában háborítlanul megmaradhatnak

E törvényes viszony alapján fejlődött ki azon tényleges jogállapot, melyben a szerzetes-rendek iskoláikat illetőleg az államkormányval vannak, mint azt az említett ministeri Indokolás is határozottan feltünteti.

A képviselőház közoktatási bizottsága által tett módosítás azonban — tekintet nélkül a szerzetes iskolák törvényszabta jellegére — e jogviszonyt a szerzetes-tanítórendek hátrányára lényegesen megváltoztatván, megfosztja a szerzetes-rendeket azan jogoktól, melyek nélkül nemcsak hogy alapítványi kötelezettségeiknek eleget nem tehetnek, de sőt a szerzetes-tanítórendek testületi belserveszetének alapját is kiforgatja. Pedig e jogok a legcsekélyebb részben sem állanak utjában az állam egyetemes kulturális törekvéseinek, s legkisebb vád sem érheti a szerzetes-rendeket, hogy a nemzeti haladás összhangját bárminemű idegenszerű törekvésekkel zavarták volna.

Ha még az sem elég garancia az államnak a szerzetes-rendek részéről, hogy a szerzetes-tanárok is a közokt. minister által kinevezett tanárvizsgáló bizottságtól nyerik képesítő oklevelöket, mint az állami intézetek tanárai; ha a szerzetes-iskolák tanrendje teljesen ugyanaz, ami az állami tanodáké; ha tankönyveiket csupán az állam által approbált tankönyvek közül választhatják, mint az állami tanártestületek; ha fegyelmi szabályzataikat az államkormánytól kapják, mint az állami tanintézetek; ha a szerzetes tanártestületekre mindazon módszertani szabályrendeletek kötelezők, mint ame-

lyek az állami intézetek tanártestületeire; ha a szerzetes középtanodák ugyanazon adminisztratív közegek folytonos ellenőrködő felügyelete s intézkedései alatt állanak, mint az állami középtanodák; ha ennyi garancia s egyéb az államnak fentartott positiv rendelkezési jog sem elégséges az államkormánynak a szerzetes-rendek részéről: úgy sajnálattal bár, de ki kell mondanunk, hogy azon esetben semminemű garancia sem lehet elégséges, legalább — úgy látszik — a szerzetes-rendek részéről nem; mert hogy az államkormány kevesebb, sőt nagyon is kevés garanciával is megelégszik a prot. hitfelekezetek részéről, azt majdnem tüntető applausussal látszik ezek részére biztosítani.

Hiában mondja a törvényjavaslathoz csatolt Indokolás: „Az önkormányzattal bíró hitfelekezetek, jelesen a protestansok részére. az 1790/1 XXVI. t. cz. középiskoláikat illetőleg is nevezetes jogokat biztosított, melyeket nem megszorítani, vagy épen visszavenni, sőt más felekezetekkel s testületekkel és magánosokkal is megosztani, lehet a mai törvényhozás feladata.“ E kedvezményre a szerzetes-rendek — úgy látszik — végképen méltatlanoknak tartatnak.

Megengedi a törvényjavaslat, hogy tanintézeteinket tanerőkkel s mindennemű szükségletekkel lássuk el.

Ez jogunk és kötelességünk is.

Ugyanazon §. mégis a szerzetes-tanerők alkalmazását és változtatását ministeri jóváhagyástól teszi függővé. Miért? Talán vannak a törvényjavaslatban számkra fentartott privilegiumok a tanárképzésre, a tanárképesítésre stb.? Nincsenek. De igen, tudva van a magas kormány előtt, hogy a szerzetes-rendek soha semminemű jogos állami intézkedések alól magokat kivonni nem óhajtották, melyeket t. i. a hazai tanügy fejlesztése és fejlődése igényelt, s melyek nélkülözhetlenek arra, hogy az állam-kormány figyelemmel kísér-

hesse tanodáinkban a tanítás menetét, eredményét s az igazgatás módozatát.

És épen azért oly intézkedést, mely a szerzetes-rendek belszervezetét alapjából kiforgatná, mely a szerzetes-tagok közt megszakítva az összefűző kapcsot, az egyes tagokat azok kezei közül kiragadná, kikhez őket a szent engedelmesség fogadalma esküvel köti; oly intézkedést, mely a szerzetes-főnököket megfosztja az egyéneik fölötti rendelkezési jogtól, de a kötelezettséget irányukban napról-napra magasabb fokban előírja: oly intézkedést a magas kormány el nem rendelhet, amíg a szerzetes-tanítórendeket a tanügy terén jogosult közegeinek tekinti.

S ha a szerzetes-rendek a tanításra jogosult testületek, úgy tanerőik fölött eddig gyakorolt alkalmazási és áthelyezési jogaikról sem mondhatnak le, természetesen mindenkor legfőbb tekintettel az állami tanügyi rendeletek összhangja iránt.

II. Törvénynek nem elég őszinte.

Ahelyett ugyanis, hogy a közokt. bizottság nyilatvan kimondaná, miszerint a szerzetes-testületek által fentartott intézetek államiáknak nyilvánítatnak, kényelmesebbnek találta azon törvényileg biztosított jogokat egy igénytelen módosítás beékelésével kerülő uton megsemmisíteni, mit sem törődve azzal, hogy vajon a tanulmányi alapból fentartott s a szerzetes-rendek által ellátott iskolák jellegének, különösen pedig a tanulmányi alap jogi természetére iránti függő kérdésnek ezáltal nem vág-e merészen elébe, a gordiusi csomó illetén kettévágása folytán? Amire nézve a nagymélt. püspöki kar 1874-dik évi máj. 5-én az akkori középtanodai törvényjavaslat felett tartott értekezleten komoly aggodalmát fejezte ki, hogy t. i. a kath. középtanodákat felekezeti jellegöktől való megfosztatás veszélye fenyegeti, s amit akkor jogsérelmesnek dekla-

rált, hogy a képviselőház tanügyi bizottsága a tisztán felekezeti alapokkal és intézetekkel a kath. egyház beleegeyzése nélkül intézkedik, s mind az alapokat, mind az intézeteket egy későbbi elközösíthetés veszélyének teszi ki: az idézett 25. § módosítása erre nézve is ujolag méltán komolyabb aggodalmakat ébreszthet; mert azon módosításban implicite benfoglaltatik ugy a tanulmányi alapból fentartott iskolák, — melyekre nézve pedig a ministeri indokolás határozottan kijelenti, hogy tényleg kath. jellegűek s így államiaknak határozottan nem állíthatók, — mint a szerzetes-rendek vezetése alatt álló iskolák teljesen államiakká való átidomítása, s vele együtt tisztán felekezeti jellegének megszűntetése.

Legyen szabad reménylenünk, hogy az állami törvényhozás e kérdéssel szemben méltányosabb eljárást fog követni, mint a közoktatási bizottság.

III. Gyakorlatilag kivihetlen.

Ha mindennemű törvénynek legbiztosabb krite-
rionja a gyakorlati alkalmazás: ugy az idézett §. mó-
dosítására nézve azon helyzetben vagyunk, hogy azt
előlegesen is határozottan kivihetlennak jelezhetjük,
legalább a fennálló viszonyok között. Nem bocsátko-
zunk a szerzetes-testületek belviszonyainak mélyebb
fejtegetésébe; mellőzzük azon szorosán összefűző kap-
csokat, melyek az egyes tagokat egy szerves egészbe
foglalják össze; nem említjük azon vallás-erkölcsi czélt
és motivumokat, melyek a szerzetes-rendek életsza-
bályzatainak alapját képezik: elégséges a szerzetes-
rendeknek mindenki előtt ismeretes külső adminisztrá-
ció-jára egy tekintet, hogy állításunk valódisága- és ala-
posságáról mindenki meggyőződjk.

Tényleg a szerzetes-tanerők alkalmazási és áthe-
lyezési jogát a szerzetes-főnökök gyakorolják, kik a

legkisebb részletekig ismerik a vezetésök alatt álló intézetek mindennemű szükségleteit és hiányait; ismerik a gondjaik alá fölvetett minden egyes szerzetes-tanár képességét és képzettségét; ismerik mindazon anyagi eszközöket, melyek fölött rendelkeznek, s azon erkölcsi módokat, melyekkel rendeleteiknek érvényt szerezhetnek.

Vajon mily terjedelmes jelentésekkel és fölterjesztésekkel kellene a szerzetes főnököknek évenként több ízben a ministerhez jóváhagyásért járulniok, hogy csak némileg is feltüntethessék és indokolhassák azon, a szerzetes-testületek belviszonyai s belélete körében fölmerülhető igényeket és szükségleteket, melyek az alatt, míg a ministeri jóváhagyás leérkeznék, már talán a harmadik módosult alakban is fölléphetnének, s melyek mindmegannyi újabb, az előbbieket felforgató felterjesztéseket tennének szükségessé! S végre a minister kénytelen volna a szerzetes-főnökök által benyújtott fölterjesztést úgy, amint van, elfogadni, s intézkedéseiket helybenhagyni, mert csak ők ismerik legjobban saját belviszonyaikat.

S akkor mire való a sok fölterjesztés? mert azt távulról sem képzelhetjük, hogy a szerzetes-családok beléletében előforduló magánjellegű körülményeket óhajtanák nyilvános elintézés tárgyává tenni.

Említsük-e azon nehézségeket, melyek legtöbb esetben épen az áthelyezéseknél merülnek fel?

Ha pl. a viszonyok úgy kívánják, hogy valakit máshova kell áthelyezni, helyét más tanárral kell betölteni, aki talán helyén teljesen meg van elégedve; s ez azon esetben, ha csak ministeri jóváhagyás mellett volna onnan kimozdítható, mennyi utat és módot találhatna arra, hogy petitiókkal, pártfogók közbenjárásával stb. fárassza ki a ministert, hogy tervbe vett áthelyeztetését megakadályozza. S ily esetben, illetőleg esetekben, a minister előtt csak egy út áll, t. i. hogy

a rendfőnök intézkedését helybenhagyja azon meggyőződéssel, hogy a rendfőnök a legjobb szándéka s a viszonyok kényszerítő hatalmánál fogva intézkedett így és nem másként; mert annak még csak föltételzésével is tiszteletlenséget követnénk el a minister ellen, ha arra gondolhatnánk, hogy bármely szerzetes-tanárt főnöke rendeletével szemben hatalmával támogatna.

Ez egy-jelentőségű volna azzal: a szerzetes-tanárokat az őket a szerzethez kötő esküjük daczára ellenszegülésre hívni fel a szerzet ellen, vagy legalább nekik arra ezáltal alkalmat nyújtani.

A szerzetes-rendek családjában a főnökök és egyéneik között apai és fiúi viszony van; a főnök valamenyi egyénének boldogságát szíven viseli, s kívánjon bármi kötelességszerű áldozatot egyik-másik tagjától, az fiúi engedelmességgel tartozik esküjénél fogva úgy, mint a közjó iránti tekintetből teljesíteni. A szerzetes-főnökök ismerik kötelességeiket az állam iránt, s akkor is, midőn az ily áthelyezések nehézségeivel küzdenek, csak a tanügy iránti magasabb tekintetek irányozzák tetteiket.

A minister tehát a szerzetes-tanárok alkalmazása és áthelyezése által ily eredmény nélküli, sőt határozottan káros zaklattatást maga részére nem kívánhat; sem a szerzetes-főnököknek úgysis nehéz helyzetét azon czéltalan fölterjesztések, s az ebből származható kellemtlenségekkel — a tanügy kárára — még súlyosabbá tenni nem akarhatja.

Hazafiúi bizalommal fordulunk tehát a törvényhozó testület mélyen tisztelt tagjaihoz, ismételve azon kérelmünket, hogy — mellözve a közoktatásügyi bizottságnak azon sérelmes módosítását, mely a 24. §. végső pontjában tőlünk saját iskoláinkban a tanerők alkalmazási és változtatási jogát elvonva, ministeri jóváhagyástól teszi függővé, s mely ezáltal a szerzetes-ta-

nítórendek létét és jogalapját veszélyezteti, — a nagyméltóságú közokt. miniszter ur által beterjesztett törvényjavaslat erre vonatkozó 25. §-át eredeti szövegében elfogadni méltóztassék.

Budapesten, 1880. májushó 8.

Dr. Kruesz Krizosztom, s. k.

pannonhalmi főapát.

Kaczvinszky Viktor, s. k.

jászóvári prépost.

Supka Jeromos, s. k.

zirczi apát.

Kalmár Endre, s. k.

a kegyes-tanítórend főnöke.

Dr. BALLACI GÉZA

Budapest, 1880. május 2.

Dr. Krieger Krisztopán, a. b.

Károlyi Viktor, a. b.

Supka Jermón, a. b.

Kalmár Endre, a. b.

